

Н.Абдуллаев

**ҲОРИЖИЙ ҒАРБ САНЪАТИ ТАРИХИ XVIII АСРДА ЕВРОПА
САНЪАТИ**

Маърузалар матни

Тошкент 2006

1-мавзу: XVIII АСРДА ЕВРОПАДА СИЁСИЙ ВА ИҚТИСОДИЙ АҲВОЛ

Таянч сўзлар:

Миллий буржуазия маданияти

Роккоко

Шаҳарни режалаштириш

Дастгоҳли рангтасвир

Реалистик услуб

Режа:

- 1. XVIII асрда Европада сиёсий-иқтисодий аҳвол.**
- 2. XVIII асрда Европада илмий-маданий ҳаёт.**
- 3. XVIII аср Европа санъати: янги тенденциялар.**

1-масала. Жаҳон халқларининг ижтимоий ҳаёти фаоллашди. Европа мамлакатларида тараққиёт бирмунча тезлашди. Франция, Испания, Португалия, Англия, Голландия ва бошқа Европа мамлакатлари тез ривожлана бошладилар. Осиё, Африка, Америка, Австралия қитъаларида ҳам қатор ижтимоий, сиёсий ва маданий ўзгаришлар содир бўлди. Жумладан, Шарқ мамлакатларида анъанавий санъат ва маданият турлари билан бир қаторда, санъатнинг янги тур ва жанрлари юзага келди. Амалий безак санъатига янги давр технологияси жорий қилина бошладилар, Ғарб ва Шарқ санъати анъаналари уйғунлигида янги санъат йўналишлари шаклландилар.

Жаҳон ижтимоий, сиёсий ва маданий ҳаётида рўй берган бу ўзгаришларда Европа муҳим ўрин тутадилар. Чунки Шарқ ва ғарбнинг санъат соҳасидаги ютуқларини ўзида мужассамлаштирган Европа қитъасида феодал жамияти қолоқлигига, ижтимоий ҳаётда диннинг ҳукмрон бўлиб қолишига қарши чиқиш бошландилар. Бу эса янги муносабатларнинг шаклланишига замин яратдилар. XVIII аср охирига келиб, феодализмнинг узил-кесил инқирозига учрадилар. Ижтимоий муносабатлар ўзгарди, унинг янги шакллари юзага кела бошладилар. Ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий курашнинг кучайиши санъат ва маданиятнинг ижтимоий ҳаётда мавқеини оширди. Зиддият янада кескинлашиб санъатнинг мафкуравий курашдаги роли ортиб, унинг услубий ранг-баранглиги кенгайиб борди.

2-масала. XVIII асрда юнон ва Рим тарихи бўйича қилинган кашфиётлар, Помпеи, Геркуланум каби қадимий шаҳарларнинг очилиши, немис олим ва санъатшунослари Гёте ва Винкельманларнинг илмий назарий фаолиятлари классицизм услуби ривожланишга тўртки бўлди. Антик санъатга қизиқиш янада ортди. XVIII аср охири ва XIX асрда эса бу услуб жаҳон санъатида етакчи бадиий услублардан бирига айландилар. Нафақат Европа, балки Осиё, Америка қитъаларида ҳам шу услубда асарлар яратилди.

3-масала. XVII асрдан бошлаб, аввало, Европа санъатида, кейинроқ эса жаҳон санъатида мавжуд борлиқни тўлақонли акс эттиришга, давр руҳи ва мазмунини очиб беришга асосланган реалистик санъат йўналиши аста-секин етакчи ўринни эгаллай бошладилар. Санъат янги мавзу, янги тур ва жанрлар билан бойиб борди. Улар янги тасвир ва ифода воситаларининг юзага келишини таъминладилар. Демократияга асосланган мамлакатларда бу йўналиш

Ўзини янада кучлироқ. намоён эта бошлади. Миллий буржуазия маданияти шаклланган, феодал ҳукмронлигига қарши миллий озодлик йаракатлари кучайган мамлакатларда реалистик санъат йўналиши бирмунча етакчи ўринни эгаллай бошлади. Жумладан, испан абсолютизмга қарши миллий озодлик кураши Голландияда реалистик санъатнинг гуркираб яшнаши учун замин тайёрлади. Реалистик санъат асарлари кишиларнинг хис-туйғуларини, инсоннинг жисмоний гўзаллиги, унинг олижаноблиги ва юксак манавиятини ифодаловчи санъат сифатида шуҳрат қозонди. XVIII асрга келиб вазият бирмунча ўзгариб, янги муносабатлар юзага кела бошлади. Санъат ижтимоий ҳаётнинг долзарб муаммолари билан узвий боғлиқ ҳолда ривожлана бошлади. Воқеликка танқидий муносабатда бўлиш, иллатларни танқид қилиш кучайди. Услубларнинг ўрни ҳам ўзгара борди. Барокко услуби ўзининг сўнгги ривожланиш босқичини кечири бориб, кўп жойларда ўз ўрнини рококога бўшатди. Реалистик йўналиш эса классицизмга қарши курашда ўз мавқеини ошириб борди. Меъморликда ҳам ўзгаришлар сезиларли бўлди. Черков қурилиши камайди. Аксинча, уй-жой меъморлиги жонланди. Шаҳарни режалаштириш масаласи меъморликдаги муҳим масалалардан бирига айланди. Турар жойларнинг янги типлари вужудга келди. Шаҳарда маъмурий биноларнинг мажмуалари пайдо бўлди. Санъатда санъат синтези масаласи бирмунча сусайди. Ҳайкалтарошлик ва рангтасвирнинг маҳобатли шакллари ўрнини дастгоҳ санъати эгаллай бошлади.

Амалий ва декоратив санъати буюмларита эҳтиёж ўсди. XVIII асрга келиб, миллий мактаблар ҳам кўпая бошлади. Франция бадиий мактаби Европа санъатида етакчи ўринга чиқди. Англияда санъат ривожланди, Италияда Венеция бадиий мактаби, Германияда ўзига хос немис санъати раванқ топиб, улар жаҳон маданияти тараққиётида ўз ўрнига эга бўлди. Россия ҳам бу даврга келиб, маданий тараққётнинг янги босқичига кирди.

2-март: XVIII АСРДА АНГЛИЯ САНЪАТИ

Таянч сўзлар:

Англия буржуа санъати

Классицизм оқими

Парк санъати

Романтик ноталар

Саволлар:

Англия санъати тараққиётидаги янги босқич қайси санъат турида номоён бўлди – Меъморчиликда

Лондондаги Авлиё Павел ибодатхонаси меъмори – Кристофер Рен

XVIII аср Англия меъморлик санъатида қайси йўналиш устунлик қилди – Классицизм

Инглиз боғ-парк санъати меъморларидан бири – Уильям Кент

Режа:

- 1. XVIII асрда Англияда ижтимоий-иқтисодий ҳаёт ва унинг маданий ҳаётга таъсири.**
- 2. XVIII аср Англия меъморлик санъати. Классицизм оқими.**

2-масала.

XVIII аср келиб Англия маданияти ва у билан боғлиқ инглиз санъати ўзининг гуллаган даврини бошидан кечирди. Рангтасвир мактаби Европада етакчи ўринни эгаллади. Меъморликда боғ-парк санъатининг романтик йўналиш ривожланди. Табиий паст-баланд жойлар, сой ва жарликларда эркин режалаштирилган боғ-парклар яратишга ҳаракатида сўқмоқ йўллар, дарахтлардан фойдаланилди. Шундай парк намунасини инглиз Уильям Кент (1684-1748) яратишни бошлади. Паркларда қадимий меъморий ёдгорликларини эслатувчи турли композициялар, масалан, устунли ибодатхона, колонналар, мақбаралар, пагода ва бошқа шунга ўхшаш қурилмалар ишланиб унинг романтик кўриниши кучайтирилди. Инглиз меъморлари турар жойлар қуриш борасида ҳам ажойиб намуналарини яратиб ўзларига эътибор қаратдилар. Инглиз амалий безак санъатида торевтика, фаянс, бадиий шиша юқори чўққига кўтарилди.

3-маъруза: XVIII АСРДА АНГЛИЯ САНЪАТИДА РАССОМЛИК ВА ҲАЙКАЛТАРОШЛИК

Таянч сўзлар:

Реалистик рангтасвир
Маиший жанр
Гравюра

Саволлар:

Англия реалистик рангтасвирининг асосчиси – Уильям Хогарт
Уильям Хогарт асарларида илгари сурилган мавзу – Мавжуд тузум ва унинг иллатлари
Уильям Хогартнинг назарий китоби – “Гўзалликни таҳлил этиб”
Уильям Хогартнинг 1735 йилда яратилган туркум асари – “Замонавий никоҳ”
Уильям Хогартнинг “Замонавий никоҳ” туркум асари нечта суратдан иборат – бта

Режа:

- 1. Англия реалистик рангтасвири. Уильям Хогарт ижоди.**
- 2. Уильям Хогарт ижодида маиший мавзу.**

1-масала. Инглиз санъатида рангтасвир алоҳида ўринни эгаллаб бу борада Англия жаҳонга Уильям Хогарт, Жошуа Рейнольдс, Томас Гейнсборо каби санъаткорларни етказиб берди. Уларнинг асарларида лаврнинг ғоявий пластик изланишлари ўз ифодасини топди.

Уильям Хогарт (1697-1764) Англиянинг йирик рассоми, инглиз реалистик рангтасвирининг асосчиси. Унинг рангтасвир ва гравюраларида мавжуд тузум, унинг иллатлари ўз ифодасини топди. Ўзига хос новаторлик билан ишланган, ҳикоянавислик ҳаракатига эга Хогарт асарлари даврнинг илғор ғоялари билан суғорилган бўлиб, улар инглиз санъатида реализм тамойиллари мустаҳкамланишига хизмат қилди. Хогарт назариётчи сифатида ҳам самарали меҳнат қилди. "Ўзалликни таҳлил этиб" (1753) китобида Хогарт санъатнинг ғоявий жиҳатига эътибор бериб, демократик эстетика тамойилларини илгари сурди. У расмий бадиий назарияларни, ташқи жиҳатидан чиройли, лекин ички моҳияти жиҳатдан бўш, ҳаётдан узоқ; санъат асарларини, биринчи галда расмий портретларни танқид қилди. Кишилар турмуши, жамият тараққиётини ўзида тўлиқ акс эттира оладиган маиший жанр етакчи ўринни эгаллаши керак, деди. Ўзи шу тамойилларга содиқ ҳолда асарлар яратишга интилди. Хогарт ижоди 1780 йиллардан бошланди.

Уильям Хогарт
«Девушка с креветками»

Уильям Хогарт
«Актер Девид Гаррик аёли билан»

2-масала. Унинг илк асарларидаёқ. рассом ижодининг ўзига хос хусусиятлари пайдо бўлди. У одатда, туркумли асарлар, яъни бир-бири билан боғлиқ бир неча, мустақил композициялар яратишни севади. Рассом ўз фикр ва ғоясини туркум асарларида секинлик билан баён этиб, очиб боради. Масалан унинг "Замонавий никоҳ" (1735) асарлари туркуми олти тугалланган суратдан иборат бўлиб, унда камбағаллашиб қолган зодагон ўз ўғлини бой савдогар қизига уйлантириши ва шу орқали бойиб олишга интилиши кўрсатилади. Асарнинг сўнггида эса унинг натижаси куёв келиннинг уйнаши томонидан ўлдирилиши, қотилнинг дорга осилиши, келин эса алам ва уятга чидай олмай ўз-ўзини ўлдириши тасвирланади. Рассом ҳар бир композицияни тугал, тасвирланган воқеанинг тушунарли бўлишига алоҳида эътибор беради. Шу мақсадда, катнашувчиларнинг хатти-ҳаракатидан, юзидаги мимик ўзгаришларидан, уларни ўраб турган буюм ва деталлардан кенг ва ўринли фойдаланишга ҳаракат қилади.

Уильям Хогарт
“Тўйдан сўнг” (“Замонавий никоҳ”)

Уильям Хогарт
“Заключение” (“Замонавий никоҳ”)

Хогартнинг ҳаётга танқидий қарашдари унинг графика асарларида ҳам ўз ифодасини топди. У шаҳар ҳаётига бағишланган графикаларида ахлоқий масалаларни кўтариб чиқади. Турмушнинг оғирлиги туфайли одамлар инсонийликдан чиқиб бораётганлигини очиб кўрсатди. "Пиво сотиладиган кўча" (1751). асарида тасвирланган она образи шулардан биридир. Хогарт портрет санъатида ҳам самарали ижод қилди. У ўз портретларида замондошлари образларини яратиб, уларга бўлган самимий ҳурматини изхор этди. «Кўкат сотувчи қиз». Хогарт XVIII асрнинг йирик рассомларидан бири сифатида ижоди билан инглиз санъатида илғор анъаналарни бошлаб берди. Унинг ижоди Европа реалистик санъати тараққиётида муҳим аҳамиятга эга бўлди. Унинг ижоди немис, рус ва бошқа халқлар рассомлик санъатида маиший жанр тараққий этишига таъсир ўтказди. Кейинчалик Европа реализмининг йирик вакили Гойя унинг ғоялари таъсирида ижод қилди.

4-маъруза: XVIII АСР АНГЛИЯ РАНГТАСВИР САНЪАТИДА ПОРТРЕТ ЖАНРИ

Таянч сўзлар:

Расмий портрет

Реалистик манзара жанри

Саволлар:

Англия рангтасвирида портрет жанрининг ривожланиш даври - XVIII асрнинг иккинчи ярми

Жошуа Рейнолдс яшаб ижод этган давр – 1723-1792

Инглиз академиясининг ташкилотчиларидан бири ва биринчи президенти - Жошуа Рейнолдс

Жошуа Рейнолдс портретларида тасвириланган табақа вакиллари – Юқори табақа вакиллари

Жошуа Рейнолдснинг “Нелли Брейн портрети” яратилган йил – 1762

Рассом Томас Гейнсборо ижод қилган жанрлар – Портрет, манзара

Режа:

1. XVIII асрнинг иккинчи ярмида Англия рангтасвири. Жошуа Рейнольдс ижоди.
3. Рассом Томас Гейнсборо ижодида портрет ва манзара жанри.

1-масала. XVIII асрда инглиз портрет санъатида ҳам катта ютуқларга эришилди. Бу даврда ижод қилган кўпгина рассомлар расмий портрет анъаналарини давом эттирган ҳолда ўз замондошларининг тўлақонли, ҳаётий образларини яратишга ҳаракат қилдилар. Ана шундай рассомлардан бири Жошуа Рейнольдс (1723-1792)дир. Инглиз академиясининг ташкилотчиси ва биринчи президенти Рейнольдс асосан, юқори табақа вакиллари портретларини яратди.

Жошуа Рейнольдс
“Нелли Брейн портрети”

Жошуа Рейнольдс
“Лорд Хитфилд
Портрети”

Жошуа Рейнольдс
“Полковник Бэнстер
Тарлтон портрети”

У ўз ижодида расмий портрет анъаналарига содиқ қолган ҳолда, уни аниқ, психологик мазмун билан бойитишга инталди. Шунингдек, Италия ва Францияга қилган саёҳати унинг ижодий ўсишида катта роль ўйнади. Эркин ранг суртмаларидан фойдаланишга интилиши унинг асарларига қайтарилмас ўзига хослик бахш этди. Рейнольдс аллегорик ҳамда романтик руҳ билан ишланган расмий портретлар ҳам яратди. Тарихий воқеа ва афсоналардан олинган сюжетлар асосида расмлар ишлади. Лекин ижодига хос муҳим фазилят унинг натурадан ишланган портретларида айниқса ёрқин намоён бўлди. Улар рассомнинг энг баркамол асарлари ҳисобланади. Шундай портретлардан бири "Нелли Брайен портрети" (1762)дир. У ўзининг тўлақонлилиги, портретланувчининг ўтириши, асарнинг нур ва рангга бойлиги билан яхши таассурот қолдиради.

2-масала. **Томас Гейнсборо** (1727-1766) асарлари ўзининг муסיқавийлиги, нафис ва жозибadorлиги билан ажралиб туради. Рассом кўп ҳолларда енгил, беғубор, ўзаро нозик тусланувни ранглар гаммасидан фойдаланади. Бу унинг асарларига, айниқса портретларига поэтик руҳ киритишда муҳим роль уйнайди. Шу жиҳатдан унинг "Герцог аёл Бофор портрет" (тах.1770)эътиборга лойиқ. Портретда танланган нафис ранглар ўйини образнинг янада таъсирчан кўринишига хизмат қилади. Топилган

композиция аёлнинг ўтириши, бошини бироз ёнга бўрган ҳолда дадил қараши ва қўллари ҳаракати зодагон аёлларига хос хусусиятни очишга хизмат қилса, танланган нафис ранглارнинг товланиши уни янада таъсирчан этади.

**Томас Гейнсборо
“Автопортрет”**

**Томас Гейнсборо
“Анна Форд
портрети”**

**Томас Гейнсборо
“Герцогиня де Бофор
портрети”**

**Томас Гейнсборо
“Элизабет ва Мэри
Линли портрети”**

**Томас Гейнсборо
“Уильям ва Элизабет
Хэллет портрети”**

**Томас Гейнсборо
“Капитан Томас
Метью портрети”**

Гейнсборонинг манзара санъатидаги асарлари ҳам инглиз манзарачилик санъати тараққиётида муҳим роль уйнади. Рассом табиат кўринишини ҳаётий лавҳалар билан бойитиш орқали ўз хис-туйғу ва фикрларини баён этади. Рассомнинг бу жанр ривожига қўшган хиссаси инглиз табиатига хос хусусиятни (инглиз табиатининг бироз нам ҳавосини) ишонарли талқин эта олишида, фазовий бўшлиқни ҳаво билан тўлдир олишида ҳамда нур мўллигида намоён бўлади. Гейнсборо ижодининг ана шу каби жиҳатлари XIX аср инглиз реалистик манзара жанри тараққиётида муҳим ўрин тутди.

“Ўрмон манзараси”.

Манзара.

5-мавзу: XVIII АСР ФРАНЦИЯ САНЪАТИ

Таянч сўзлар:

Абсолютизм

Сарой маданияти

Маърифат асри

Материализм

Энциклопедистлар

Саволлар:

“Маърифатпарварлик асри” даврий чегарасини белгиланг – Людовик XV (1715-1774) ҳукмронлиги давридан 1789 йилгача

“Роккоко” услубининг ўзига хос хусусияти – Нафислик, жимжимадорлик, тартибсизлик.

Франция санъатида роккоко услубининг энг юқори чўққига кўтарилган даври XVIII асрнинг 30-40 йиллари

Париждаги “Мурса майдони”нинг меъмори – Жак Анж Габриэль

Жак Жермон Суффлонинг Париж машҳур кишилари мақбарасига айлантирилган қурилмаси – “Пантеон”

Режа:

- 1. XVIII аср Францияда сиёсий-ижтимоий, маданий ва иқтисодий ҳаёт.**
- 2. XVIII аср Франция меъморлик санъати. Жан Анж Габриэль ва Жак Жермон Суффло ижоди.**

1-масала. Людовик XV (1715-1774) ҳукмронлик қилган йиллардан то буржуа инқилобининг бошланишига қадар бўлган давр (1789), одатда маърифатпарварлик асри деб юритилади. Бу даврда олим, ёзувчи ва файласуфларнинг катта гуруҳи яшаб, ижод этди. Улар воқеликка танқидий муносабатда бўлишни, ҳар бир нарсга ақл билан ёндашишни ёқлаб, “азоб” чекаётган инсоният томонида туриб курашга отландилар. Кишиларни ҳаётга зийраклик билан қарашга чақириб, ақл қудрати билан ижтимоий тузум камчиликларини тузатса бўлади, деган фикрни илгари сурдилар. Санъат орқали “комил инсонни” тарбиялаш масаласига эътибор бердилар. Улар

замонавий санъат мавзуларини шу талаб асосида таҳлил этдилар. Санъатнинг демократик йўналиши ва унинг таъсирчанлигини маъкулладилар. Унинг тарбиявий аҳамиятини қадрладилар. Маърифатпарварларнинг бу қарашлари реализм ривожда муҳим аҳамиятга эга бўлди.

XVIII аср биринчи ярми санъати сарой аҳллари ва киборларнинг талаби ва диди билан боғлиқ. Кўнгил очиш учун мўлжалланган санъат асарлари, ишқ-муҳаббат мавзуси бу давр санъатида кенг ўринни эгаллайди. Меъморлик, амалий санъатда эса нафислик ва жимжимадорликка интилиш яққол сезилади. Санъатнинг бу хусусияти бевосита шу даврнинг асосий услуги "роккоко"(ўйноқи) услубида яққол сезилади. Лекин бу йўналиш узок яшамади. Буржуазиянинг мустаҳкамлана бориши, санъатнинг кенг жамоатчиликка мўлжаллаб ишланиши унинг демократик йўналишни кучайтириб юборди. Реалистик йўналиш мустаҳкамланди.

2-масала. Меъморлик. Абсолютизмнинг сусайиши йирик сарой қурилишларининг деярли тўхташига олиб келди. Эндиликда буржуазия юқори табақалари талаби ва иштиёқи асосида шинам бинолар қуриш одат бўлиб қолди. Бинонинг мақсадга мувофиқ бўлишига, қулайлигига алоҳида эътибор берилган бошланди. Буржуазиянинг учинчи табақасига мўлжалланган кўп хонали турар жойлар қурилиши авж олди. XVIII асрнинг 20-йилларида юзага келган роккоко услуги 30-40-йилларда ўзининг энг гуллаган даврини бошидан кечирди. Меъморлик ансамблларида жимжимадорликка эътибор бериш кучайди. Роккоко услубида қурилган биноларда классицизмга хос аниқ симметрия ўрнини ассиметрия, "тартибсизлик"эгаллай бошлади. Биноларнинг ташқи кўринишини жиддий ва сипо қилган ҳолда хоналарни безашга эътибор ортиди. Эндиликда бинолар, уларнинг хоналари учун олинган нисбатлар ҳам енгил ва нафисликка эга бўла бошлади. Хона ички қисми енгил "пастел" рангида ишланган нақши, мифологиядан олинган кичик-кичик суратлар билан безатилди. Хоналарнинг кескин бурчаклари ҳам йўқ қилиниб, ўрнини ёй шакли эгаллай бошлади. Меъмор Жермен Боффорнинг (1667-1754) интерерлари безатилиши ва ҳарактери жиҳатидан роккоко услубининг шу ўзига хос томонини намоён этади. Танланган буюмлар (мебель, шкаф ва бошқалар) ҳам хона ҳарактери ва безагига мосланган. XVIII аср ўрталаридан бошлаб, роккоко услуги композицияларининг ҳаддан ортиқ мураккаблиги, жимжимадорлиги танқидга учрай бошлади. Меъморларни эндиликда кўпроқ юнонларнинг жиддий ва содда меъморлик санъатлари қизиқтира бошлади.

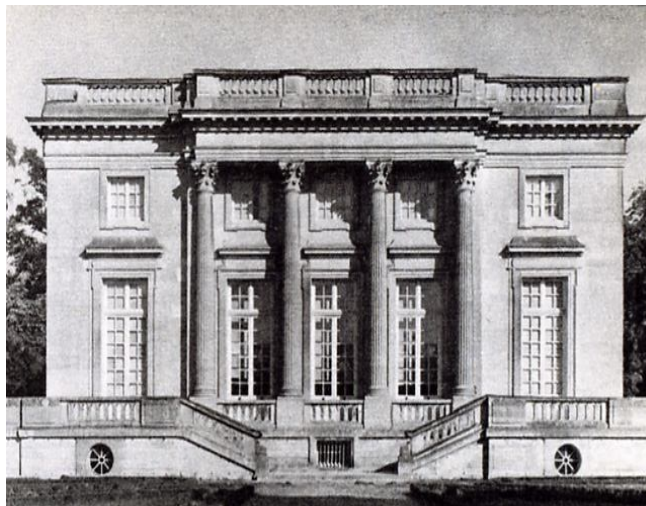
XVIII аср меъморчилигига хос услублар эҳтиёткорлик билан бойитилиб классицизм ўзига хос жиҳатларини мустаҳкамлай борди.

Жак Анж Габриэл (1699-1782) дастлабки ижодида илк классицизмга хос жиҳатлар кўрина бошлайди. Габриэлнинг йирик асарларидан бири Париждаги "Мурса майдони" (1751-1769) бўлиб, унда меъморнинг новаторлиги намоён бўлади. Бу дастлабки очиқ майдонлардан бўлиб, Сена дарёси ёқасига жойлашган ва катта бир ансамблни марказлаштириш ва ташкил этиш учун фойдаланилган. Майдондан уч томонга нур сингари йўл кетган бўлиб, Габриэлнинг майдон қуриш услуги кейинчалик ривожланган классицизм даврида меъморлар томонидан кенг қўлланилди.

Версал паркидаги "Кичик Трианон" деб номланган қурилма ҳам Габриэлнинг муҳим асарларидан бўлиб, у классицизмнинг дастлабки намунаси ҳисобланади. Табиат билан узвий боғлиқ ҳолда қурилган бу бинода ҳамма нарса аниқ, жиддий ва содда, деталлар нисбати ва характери нафис ва жозибадор.

**“Муроса майдони”
1751-1769**

**Версал паркидаги "Кичик Трианон"
1762-1764.**

Аср ўрталарида ижтимоий бинолар, жумладан театр, савдо марказлари ва шунга ўхшаш бинолар кўплаб қурилди. Парижда дастлаб Париж ҳомийси авлиё Женедевлар черкови учун мўлжалланган, кейинчалик Франциянинг машҳур кишилари мақбарасига айлантирилган "Пантеон" меъмор Жак Жермон Суффлонинг (1716-1780) энг катта қурилмаларидандир. Классицизмнинг ёрқин намунаси бўлган бу бино режаси бут шаклида бўлиб, у барабан устига ўрнатилган катта гумбаз билан тугалланади. Барабан атрофи устунлар билан ўралган, бинонинг олд томонида олти устунли фронтонали пешайвон қурилган. Бино композицияси пирамидал бўлиб, тепага кўтарилган сари унинг детал ва қисмлари кичрайиб, енгиллашиб бораётгандек туюлади. Бу бутун бинога вазминлик ва хотиржамлик бахш этади. Бино деворига алоҳида эътибор берилган. Ҳайкалтарошлик, монументал рангтасвир санъати ҳамда меъморлик ҳажмлари уни кўркам бўлишини таъминлаган.

Пантеон. 1758-1789

Меъморлик интерери билан боғлиқ жараёнлар тасвирий ва амалий санъатда ҳам ўз ифодасини топди. Жумладан, рангтасвир санъатида шаклланган рококо услуби декоратив ва дастгоҳ санъатда ўзини намойиш этди. Девор, шифт тепасига ишланган суратлар, гобелен композициялари кўнгил очишга мўлжалланган мавзулар билан тўлдирилди. Декоратив рангтасвирда одам қомати декоратив унсурга айлана борди ва майинлик хислатини ифодалашга бўйсундирилди. Рассомлар оқиш, кулранг, пушти, товланувчи олтинсимон рангларнинг тусланишига эътибор бердилар. Бироқ расмларнинг мавзуси бирмунча чегараланган. Ишқ-муҳаббат, оқсуякларнинг кўнгил очиши ва дам олишини тасвирловчи асарлар яратилди. Пасторал жанрида (табиат кўйида эркин, фароғатда яшаётган чўпон йигит ва қизлар ҳаётига бағишланган манзараларини акс эттирувчи жанр) композициялар юзага келди. Идеаллаштирилган, нафис, мифология қаҳрамонларига ўхшатиб ишланган портретлар ишланди. Барокко санъати ривожланиши билан реалистик санъат ҳам ўз мавқеини мустаҳкамлаб борди. Портрет, манзара, натюрморт, маиший жанр соҳасида ҳаётий таъсирчан асарлар яратилди. Француз санъатидаги ана шу ранг-баранглик рассом ва ҳайкалтарошларни гоҳ антик дунёга, гоҳ Голландия, гоҳ Венеция ижодкорларига мурожаат этишга даъват этди.

6-мавзу: XVIII АСР ФРАНЦИЯ САНЪАТИДА РАССОМЛИК

Таянч сўзлар:

Маърифатпарварлик ғоялари

Ҳаётий-маиший картиналар

Рококо

Дидро эстетикаси

Сентиментал буржуа ахлоқи

Саволлар:

Антуан Ваттонинг армия кундалик турмуш ҳаётини ифодаловчи асари – “Савояр”

1717 илда яратилган “Цитеру оролига саёҳат” асари кимнинг ижод маҳсули – Антуан Ватто

Антуан Ваттонинг фигурали маиший жанрдаги асарлари – “Савояр”, “Жил”, “Инжиқ қиз”

Ўз асарларида “учинчи табақа” вакиллари тасвирлаган ижодкор – Жан Батист

Қайси рассом ижодида дидактик мавзу устунлик қилади – Жан Батист Грёз “Арғимчоқ”, “Яширинча бўса” асарларининг муаллифи – Оноре Фраганор

Режа:

1 XVIII аср Францияда тасвирий санъат. Антуан Ватто ижоди.

2. Дени Дидронинг фалсафий қарашлари ва Жан Батист Шарден ижоди.

3. Франция тасвирий санъатида портрет жанри. Морис Кантен Латур ижоди.

4. XVIII аср Франция санъатида сентиментал буржуа ахлоқи ва Жан Батист Грёз, Оноре Фрагонар ижоди.

1-масала. Антуан Ватто (1684-1721) XVIII асрнинг йирик рангтасвир ва каламсурат устасидир. У ўз асарларида нозик туйғуларни, хиссий кечинмаларни поэтик руҳда тасвирлади. Ваттонинг илк ижоди даврида ҳаётий мавзуда қатор асарлар яратган. Булар ичида "Савояр" (1709) ҳамда армиядаги кундалик турмушни ифодалайдиган асарлари диққатга сазовордир. У 1710 йилда санъат мухлислари ва хомийлари тўғрагига қабул қилинади ва бутун умрини шу тўғрақ билан боғлайди. Эндиликда рассом аристократлар ҳаётига, ишқ-муҳаббат мавзусига бағишланган суратлар муаллифига айланади. Шунингдек театр ҳаётига бағишланган композициялар ҳам ишлайди. Рассомнинг "Цитеру оролига зиёрат" (1717) номли машҳур асарида романтик манзара ўрнида ичкари томон бораётган йигит ва қизлар тасвирланган. Узоқда эса туман орасида жаннат фаришта-ю малйикаларга тўла бахт ороли кўринади. Рассом композициядага ҳар бир образнинг хис-туйғу ва кечинмаларини очишга ҳаракат қилади. Шу мақсадда уларнинг хатти-ҳаракати, юриш-туриши, атрофдагиларга муомаласи, қош, кўзлари кўринишини аниқ кўрсатади.

Антуан Ватто. 1712.

**Антуан Ватто
Қора накидкали аёл.**

Асардаги табиат манзараси чуқур лирик туйғу билан суғорилган бўлиб, уларнинг кайфиятларига мос келади. Ватто кам фигурали маиший жанрга ҳам тез-тез мурожаат қилади. Бу ўринда унинг "Савояр", "Жил" (1720), "Инжиқ қиз" (1710 йил охири) каби асарларини эслаш мумкин. Композициянинг бундай ечими рассомга ўз қахрамонлари хиссий кечинмаларини чуқур ифодалаш имкониятини беради. "Жил" асарида тасвирланган образдаги маъюслик ва ғамгинлик унинг ёлғиз туриши орқали янада бўрттирилган. Ваттонинг сўнгги "Жерсен дўкони" (1721) деб номланган йирик асарида суратлар билан савдо қилувчи дўсти Жерсен дўконининг ички кўриниши тасвирланган. Рассом харидорлар қиёфасини тасвирлаб, уларнинг санъатга муносабатини кўрсатган. Ватто каламсурат борасида ҳам самарали ижод қилган. Унинг каламсуратлари бевосита

хаётнинг ўзидан ишланган бўлиб, ҳаётийлиги, чизиқларининг ифодалилиги ва таъсирчанлиги билан эътиборни тортади.

Ватто ижодида бир томондан реалистик, иккинчи томондан, бароккога хос хусусиятлар сезилса, аксинча шу даврнинг бошқа бир рассоми Франсуа Буше (1703-1770) ижодида роккоко услуби етакчилик қилади. Қиролнинг биринчи рассоми, академия директори, аристократия санъаткори бўлган Буше китоб безаш, интерьерлар учун декоратив паннолар ишлаш йўналишида самарали ижод қилди. Шпалер учун картонлар ишлади. Париж опера театри учун декорация ва кийимлар яратди. Ўз ижодида мифология, аллегория ва пасторал жанрларига мурожаат этди. Унинг асарлари сюжетида нозик ва малоҳатли Венералар, шўҳ ва ўйинқароқ малоикалар, ишқ-муҳаббат кўйида ёнган ёш чўпон йигит ва қизлар образи ёрқин гавдаланади.

Франсуа Буше
Помпадур хоним портрети

Франсуа Буше
Маркиза Помпадур портрети

Мусаввир асарлари сержилва, чизиқ ва шаклларининг ўзаро мураккаб нақшланиши билан ҳарактерланади. Асарлари колоритида ҳам оқиш, кўкиш ранглар гаммаси етакчилик қилади. Рассом образларнинг хатти-ҳаракати, мимикаси орқали улар ҳолатини очишга интилади. Лекин бу ҳолатлар сунъий бўлиб туюлади. У ўз образларини идеаллаштиришга интиладики, бу ҳам унинг асарларини ҳаёт ҳақиқатидан узоқлаштиради. Буше ижодининг энг гуллаган даврида яратилган "Венеранинг туғилиши" унинг асарларига хос жиҳатларини яққол намоёиш қилади. Буше манзара жанрида ҳам ижод қилган. Улар ўзининг лирик кайфияти билан илиқ таассурот қолдиради. Рассом қаламсуратлари ҳам ўзига хос асар сифатида кўринади.

Франсуа Буше
“Ухлаётган Венера”

Франсуа Буше
“Венера триумфи”

2-масала. XVIII аср ўрталаридан бошлаб, киборларнинг ҳаддан ортик нозиклашиб, ҳаётдан узоқлаша борган санъати Дени Дидро бошчилигидаги буржуа танқидчилари томонидан кескин танқидга учради. Жумладан Дидро киборлар санъатининг ҳаётдан узоқлигини, ҳаддан ташқари сунъийлигини танқид қилган ҳолда, ҳаёт ходисаларини аниқ, гавдалантириб, янги замон кишилари тарбиясига хизмат қила оладиган санъатни маъқуллади. Дидро бошчилигидаги танқидчилар фикрича санъат чуқур мазмунли бўлиши, кишиларга ҳаёт муаммоларини билишга кўмаклашиши ҳамда жамият ривожланишига хизмат қилиши зарур эди. Дидронинг санъатга бу хил қарашлари унинг Луврда бўлган кўргазмаларга атаб ёзилган мақолаларида ўз ифодасини топди.

Дидро хурматига сазовор бўлган, ўз ижоди билан унинг қарашларига якин рассомлардан бири Жан Батист Симеон Шарден (1699-1779) эди. Шарден рассомликдан тугал академик тарбия олмади. Натурадан раем чизиш, ҳаётни синчиклаб ўрганиш уни буюк француз реалист рассоми даражасига кўтарилишига олиб кетди. У оддий турмуш ходисаларидан, хунармандларнинг устахоналаридан, "учинчи табақа" вакилларининг кундалик ҳаётидан санъатда ифодалаш мумкин бўлган сюжетлар кўра олди. Улардан поэзия топа олди.

1726 йили ана шу мавзудаги икки асари билан кўпчилик эътиборини ўзига тортди. Кўргазмага қўйилган икки натюрморти учун Академик унвонига сазовор бўлди. Шарден XVIII асрда Франция санъатида шакллана бошлаган натюрморт жанрида самарали ижод қилди. У оддий кўза, шиша идишлар, стакан, оддий ошхона буюмларидан, мева ва сабзавотлар, баъзан эса балиқ ёки овда отилган ўлжаларни тасвирлаб натюрмортлар ишлади

**Батист Симеон Шарден
“Атрибути натюрморт”**

**Батист Симеон Шарден
“Кўзали натюрморт”**

Батист Симеон Шарден
“Натюрморт”

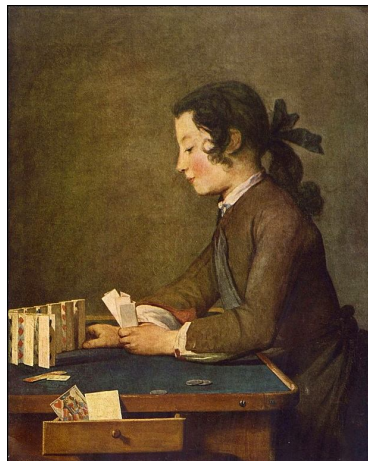

Батист Симеон Шарден
“Скат”

У табиат неъматларининг ранг-баранг шакли, фактураси, ҳажми, кўринишидан завқланиб, уларни ифодалашга ҳаракат қилди. Улардаги нур ва ранг тусланишларида гўзаллик кашф этди. Дидро унинг асарларини “Буюмлар атрофидаги ҳаво ҳаракати қандай ажойиб тасвирланган, мана ким бўёқ ва рефлекслар гармониясининг қадрига етади” деб юксак баҳолаб, Шарденни Европа рассомлари ичидаги биринчи калорист сифатида тан олган эди. Ҳақиқатдан ҳам Ғарб санъатининг ажойиб калорист рассоми Шарден ўзининг содда, лекин улуғвор натюрмортларида буюмларнинг массаси, фактурасини кўрди. Улар ичида яширин кучни ҳис этди. Уларнинг ҳаво билан ўралган, нур билан ёритилган ҳолатини моҳирона ифода этди, Шарден маиший жанрда ҳам самарали ижод қилган. Унинг “учинчи табақа” кишилари ҳаётига бағишланган композициялари содда ва самимий (“Овқат олтидан ибодат”, 1744 “Кир ювувчи”, 1737). Улардан на драматизм, на насихатгўйлик сезилади. Ҳамма ўз турмуши билан банд. Шулардан рассом чуқур ахлоқий мазмун кўра олди. Рассом асарларни юксак маҳорат билан ишланиши, ранглар уйғунлиги унинг асарларига таъсирчанлик бахш этади.

Симеон Шарден
“Женщина чистящая репу”

Симеон Шарден
“Карта уй”

Симеон Шарден
“Маркигантка”

Шарден XVIII аср француз санъатида реалистик портрет яратган дастлабки ижодкорлардандир. Унинг “Автопортрет”, “Қайлиғим портрети” машҳурдир.

Батист Симеон Шарден
“Автопортрет”

3-масала. XVIII аср реалистик санъатининг ривожланиши портрет санъатига қизиқиш билан боғлиқдир. Бу давр портрет санъатида икки йўналиш мавжуд бўлди. Бири киборлар диди ва хоҳиши асосида яратилган парад портрет, иккинчиси воқеликни тўлақонли кўрсатишга қаратилган реалистик портрет йўналишидир. Шундай санъаткорлардан бири Морес Кантен Латур (1704-1788) бўлиб, у ўз замондошларининг кўплаб портретларини яратиб қолдирди. У ўз портретларини кўпроқ постелда ишлаб, бу техникада катта муваффақиятга эришгани учун “пастел қироли” деган номга сазовор бўлди. Даврнинг илғор кишиси бўлган Латур ўз портретларида тасвирланувчиларнинг ички дунёсини очишга, унинг характери, ижтимоий ўрни ҳамда касбини кўрсатишга ҳаракат қилди. Одамнинг ички дунёси унинг қиёфасида ифодаланиши масаласи рассомни қизиқтирди. Одам юзида бўлган жиддий ўзгаришлар (кўз, қош, лаб, пешона ва ҳоказо) орқали ўз қаҳрамонини ички дунёсини ёритиб берди. Унинг қаҳрамонлари доим фаолиятда, ҳаракат пайтида тасвирланади. Волтерга бағишланган портрети ҳамда ўз автопортретида шу хусусиятни кўриш мумкин.

Морес Кантен Латур

“Маркиза де Помпадур Портрети”

4-масала. Санъатнинг тарбиявий ролини ўзича тушунган Жан Батист Грёз (1725-1805) композицияларида дидактикага кўпроқ эътибор берди. Шу мақсадда у ўз қаҳрамонларини олийжаноб, юксак ахлоқли, яхши ниятли қилиб кўрсатишга ҳаракат қилди. Бу унинг асарларида сунъийликни кучайтириб, уларнинг қийматини сусайтирди.

Жан Батист Грёз. “Жазоланган ўғил”

Рассом ижодига хос бу хусусият, айниқса, унинг кўп фигурали композицияларида яққол сезилди, масалан, “Шол бўлган одам” (1763) асарида. Грёз ижодининг ёрқин жиҳати унинг портретларида намоён бўлди. Унинг фаришта-малоикаларга атаб ишланган “бошчалари” ҳам унга ўз вақтида шахрат келтирди. Грёз қаламтасвирлари ҳам реалистик характерга эга.

Буше ва Шарден устахонасида таҳсил кўрган Оноре Фрагонар (1732-1806) ижоди ҳам XVIII аср француз санъатида муҳим ўрин эгаллайди. Унинг мойбўёқда ишланган майший жанрдаги асарларида, қалам ва сангинада ишланган суратларида шу давр француз санъатида мавжуд бўлган йўналишлар ўз ифодасини топган. Жумладан, унинг илк ижодида (“Арғимчоқ” 1767, “Яширинча бўса” 1760) барокко услубига яқинлиги сезилади. У реал борлиқнинг ранг-баранглигини, нурнинг бой ўйинини тасвирлашга ҳаракат қилади. У аста-секин оддий ҳаётга мурожаат қила бошлайди (масалан, “Кир ювувчилар”). Табиат кўринишлари ўзининг улуғворлиги билан унга илҳом бахш этади. Фрагонлар портрет санъатида ҳам самарали ижод қилди. Унинг портретларида инсон қалбидаги ҳаяжон, безовталик ҳолатлари тасвир этилди. Фрагонлар интим-лирик пландаги портретлари билан кейинги аср романтизмга хос хусусиятларни бошлаб берди.

Оноре Фрагонар
“Арғимчокдаги бахтли
лаҳзалар”

Оноре Фрагонар
“Ўқиётган қиз”

Оноре Фрагонар
“Игра в жмурки”

Оноре Фрагонар
“Чўмилаётган қизлар”

7-мавзу: XVIII АСР ФРАНЦИЯ САНЪАТИДА ҲАЙКАЛТАРОШЛИК

Таянч сўзлар:

Мануфактура

Анатомик ҳайкал

Саволлар:

Француз ҳайкалтароши Фальконе ижодида антик давр санъати таъсири қачондан кўзга ташланади – 1850 йиллар охиридан

Петербургдаги “Мис чавондоз” асарининг муаллифи – Этьен Морис Фальконе

Фальконе ижодининг дастлабки босқичида ясаган ҳайкаллари мавзуси – Интим-лирик турдаги ҳайкаллар
Француз ҳайкалтарошлигида реализм қайси ижодкор асарларида кўзга ташланади – Жан Антуан Гудон

Режа:

- 1. XVIII аср Франция ҳайкалтарошлик санъати. Этьен Морис Фальконе ижоди.**
- 2. Жан Антуан Гудон ижодида реализм.**

XVIII асрга келиб ҳайкалтарошликнинг ҳамма турларида ривожланиш бошланди, маҳобатли ва дастгоҳ ҳайкалтарошликда жаҳонга машҳур асарлар яратилиб француз санъати оламга ёйилди. Шулар ичида Этен Фальконе, Антуан Гудон айниқса машҳур.

2-масала. Этен Морис Фальконе (1716-1791) ўз ижодини интим-лирик пландаги ҳайкаллар ишлаш билан бошлади. Чинни мануфактурасига бадий раҳбар бўлгандан кейин (1757) майда пластикада ижод қилиб, француз чинни санъати ривож топишида катта хисса қўшди. 1750 йил охиридан бошлаб, Флаконе ижодида антик давр санъатига қизиқиш орта борди.

Морис Фальконе
“Грозный амур”

Морис Фальконе
“Қиш”

Морис Фальконе
Милон Кротонский

У асар мазмунини чуқурлаштириш, унинг бадий таҳлили содда ва жиддий бўлишига эътибор бера бошлади. Бу унинг кейинчалик йирик монументал ҳайкалтарош уста даражасига кўтарилишига асос бўлди. Унинг Петербургдаги «Мис чавандоз» (1766-1782) ҳайкали шундан далолат беради. (Бу ҳайкал ҳақида китобнинг Рус санъати бўлимида таъриф берилган.)

«Мис чавандоз» (1766-1782)

3-масала. Жан Антуан Гудон (1741-1828) натуранинг ўзидан ҳайкаллар ишлади, антик санъатни, ўз даврининг машҳур ҳайкалтарошлари асарларига қизиқиш билан ўрганди. Гудон узоқ вақт одам анатомиясини ўрганиб, ўзининг машҳур анатомик ҳайкали -териси олиб ташланган эркак ҳайкалини яратди. Санъаткорнинг йигирма олти ёшда яратган бу ҳайкали кейинчалик тасвирий санъат асосини ўрганувчилар учун кўргазмали намуна бўлиб қолди. Гудон ўз ижодини монументал ҳайкалтарошликдан бошлади, лекин портрет санъатида унинг ҳақиқий истеъдоди намоён бўлди. У ўз қаҳрамонлари ташқи қиёфасини жуда ўзига ўхшатган ҳолда, уларнинг ички дунёси, ўйчан кайфиятини ҳам аниқ ифода қилди. Унинг қаҳрамонлари ҳаракатчан, оташ қалбли кишилардир. Гудоннинг Волтер ҳайкалида файласуфнинг креслода ўтирган пайти тасвирланган. Унинг биров букилган қомати ва ўтиришида ҳорғинлик ва қайсарлик аломатлари сезилади. Лекин унинг ўткир қарашларида, енгил табассумида ўтюрakли, зийрак, ўз суҳбатдоши билан баҳслашишга тайёр турган шахс қиёфаси гавдаланди.

8-мавзу: XVIII АСРЛАРДА ИТАЛИЯ САНЪАТИ

Таянч сўзлар:

Базилика

Ведута

Гандола

Саволлар:

XVIII асрга келиб Италиянинг ўз сиёсий мустақиллигини сақлаб қолган ҳудудлари – Папа области ва Венеция

Жованни Батисто Тьеполо яшаб ижод этган давр – 1696-1770

Тъеполонинг дастгоҳли рангтасвирда ишлаган асарлари – “Амфитрита зафари”, “Мунажжимлар таъзими”

XVIII аср Италия санъатида Каналетто номи билан машҳур бўлган рассом – Антонио Канале

Франческо Гварди қандай жанрларда ишлаган – Манзара, маиший, тарихий “Қадимги санъат тарихи” китобининг муаллифи – Иоганн Иохим Винкельман

“Рим мукофоти”нинг таъсис этилиш сабаби – Римнинг Европада бадиий марказга айланиши

Режа:

- 1. XVIII асрда Италиядаги сисий-иктисодий, ижтимоий вазият.**
- 2. Жованни Батисто Тьеполо ижодининг ўзига хос хусусиятлари.**
- 3. XVIII аср Венеция санъати. Антонио Канале, Бернаро Белотто, Франческо Гварди ижоди.**

1-масала. XVIII асрга келиб, Италия ташқи хуружлар таъсирида заифлашди. Иқтисодий жиҳатдан қашшоқлашиб, унинг кўпгина шаҳарлари чет эл босқинчилари қўлига ўтди. Фақат Папа области ҳамда Венеция республикаси ўз сиёсий мустқиллигини сақлаб қола олди. Рим ва Венециядаги бадиий ҳаёт эса барокко услубида ишланган ҳашаматли меъморлик бино ва мажмуаларида (М: Испания зинаси, 1721), тантанавор сержило христиан базиликаларида, ажойиб фаввораларида, хис-ҳаяжонга тўла деворий ва дастгоҳ суратларида ўз ифодасини топди. Санъаткорлар Уйғониш даври санъати ҳамда барокко усталарининг илғор анъаналарини давом эттириб, Италия санъатининг шуҳратини оширдилар. Бунда Венеция рассомлик мактабининг роли, айниқса, катта бўлди. Бу мактаб рассом-лари ўз ижодлари билан Европа санъати тараққиётида ҳам муҳим роль ўйнадилар.

2-масала. Жованни Батисто Тьеполо (1696-1770)шундай рассомлардан эди. У Италия санъати ютуқларини ижодий ўзлаштириб, барокко услубини янада мукаммаллаштирди. Ҳаётлик вақтидаёқ катта шуҳрат қозонган бу рассом жуда кўп маҳобатли декоратив ва дастгоҳ суратлар яратган. Рассомнинг хис-ҳаяжонга тўла, серҳаракат композициялари унинг воқеликнинг иллюзион тасвирини ишлашдаги юксак маҳоратидан далолат беради. Композицияда одамларнинг мураккаб ракурслардаги ҳолатлари, фазовий бўшлиқнинг маҳорат билан тасвирланиши асарнинг таъсирчанлигини оширишда муҳим роль ўйнайди. Рассомнинг илк асарлари ўзининг ниҳоятда бой фантазияси, бесаранжом шакллар ҳаракати, нур ва соянинг кескин олинishi ва декоратив хусусиятлари билан эса қолади, масалан, Венециядаги Дольфино саройи девор ва шипларига ишланган расмлар туркумида шу фазилатлар билиниб туради. (Рангли 82 расм. Венециядаги Дольфино саройи деворий расм бўлаги-парчаси). XVIII аср ўрталаридан рассом дастхатида эркинлик ва экспрессия кучаяди, ранг тизимида нозик қочиримлар ва ўйин пайдо бўлади. Асарлари ёрқинлашди. Венециядаги Жезуати ва Скальци черковлари шифтига ишланган расмлар шу жиҳатдан эътиборли. Тьеполо бошқа мамлакатларда ҳам ишлади. Жумладан, Мадридда испан қироли саройини беади. Тьеполо дастгоҳ санъатда ҳам

катор асарлар яратди. Улар ишлаш техникасининг юксаклиги, образларнинг хис-ҳаяжонга тўлаллиги билан эсда қолади.

Жованни Тьеполо
“Тўтиқуш ушлаган аёл”

Жованни Тьеполо
“Бег в солнечной колесницы, ведемой Апполоном”

Жованни Тьеполо
“Менценатнинг император Августга эркин асарларини кўрсатиши ”

Жованни Тьеполо
Ринальдо Армидалар боғида

3-масала. XVIII аср Венеция санъатида атроф кўринишларини акс эттирувчи манзара жанри (ведута) кенг ёйилди. Бу жанрда ишлаган рассомлар шаҳар ва унинг атрофи кўринишини типографик аниқликда тасвирлашни ўзларининг асосий мақсадлари деб билдилар. Ана шу жанрда самарали ижод қилган рассомлардан бири **Каналлетто** номи билан машхур бўлган **Антонио Канале** (1697-1768) ҳисобланади. У ўз асарларида шаҳар канал ва майдонларини, одамларга тўла гандолаларни, Венециянинг ўзига хос нам ҳавосини, нурга тўла майдонлари, гандолалар ҳаракати билан жонланган каналларни ниҳоятда аниқ ва шоирона тасвирлади. Шаҳар ҳаётидаги муҳим воқеаларни акс эттирди.

Антонио Канале
"Француз элчисининг
устахонаси ҳовлиси"

Антонио Канале
"Тоштарошлик Венецияга келиши"

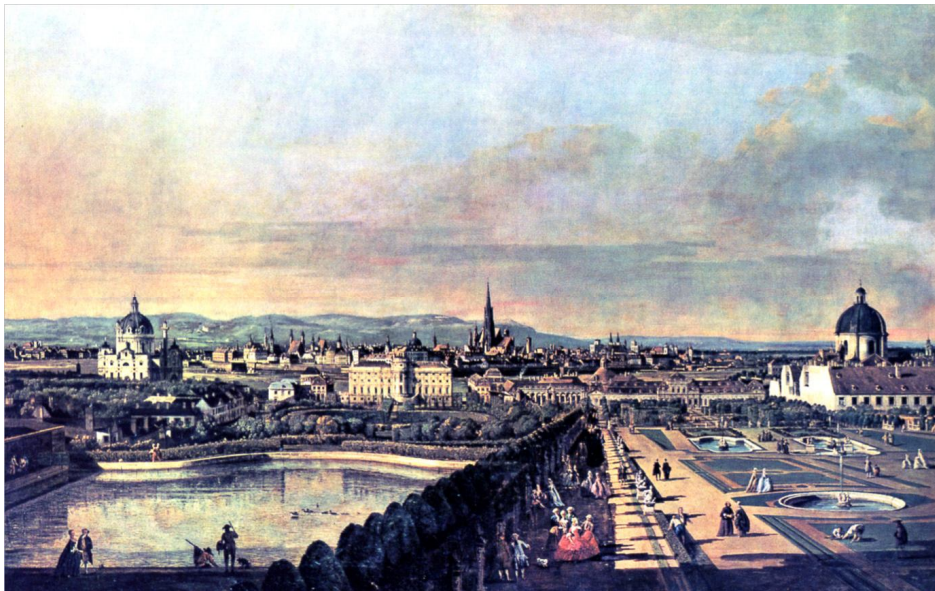

Антонио Канале "Венециядаги катта канал"

Антонио Канале "Варвик қалъаси кўриниши."

Бу йилларда манзара жанрида рассом **Бернаро Белотто** (1720-1785) ҳам ижод қилди. У Саксония ва Польшада ижод қилди. Бу рассом меъморлик мажмуаларини жуда нозик ҳис этган ҳолда, табиат қўйнида тасвирлади.

Бернаро Белотто “Венециянинг бельведер саройидан кўриниши”

Бернаро Белотто “Дрездендаги янги бозор кўриниши”

XVIII аср Италия санъатининг сўнги йирик вакили **Франческо Гварди** (1675-1785) бўлиб, у манзара, маиший ва тарихий жанрларда ижод қилди. Лекин манзарачи расм сифатида шухрат қозонди. У кўпроқ Коналетто ишлаган мавзуларда расм чизди. Бу расмлар ҳажм жиҳатидан катта бўлмаса ҳам, лекин ўзининг ранг суртмаларини эркин ишлатиши, ёрқин ранглари ва нозик поэтик кайфият ифода қилиши билан чуқур таассурот қолдиради.

Франческо Гварди “Венеция кўриниши”

XVIII асрда Рим. Везувий вулканининг отилиши натижасида кул остида қолиб кетган Помпей ва Геркуланум шаҳарларининг очилиши антик санъат ва маданиятга қизиқишни ошириб юборди.

Немис сатъатшуноси **Иоганн Иохим Винкельман** (1717-1768)нинг “Қадимги санъат тарихи” китоби бу қизиқишни янада оширди. Археолог, гравер ва меъмор, қаламсуратлар устаси Жованни Баттиста Пиранези (1720-1778)нинг гравюралари ҳам европаликларнинг антик санъат тўғрисидаги билимларини кенгайтди. Натижада, Рим нафақат Италия, балки Европанинг ҳам бадиий марказига айланди. Шу боисдан “Рим мукофоти” ни таъсис этдилар. Римда француз, немис, дания, рус ва бошқа халқлар рассомлари ўз малакаларини оширдилар.

9-мавзу: XVIII АСРДА ГЕРМАНИЯ ВА АВСТРИЯ САНЪАТИ

Таянч сўзлар:

Сарой аристократия санъати

Немис рококоси

Дрезден ансамбли

Рете эстетик қарашлари

Саволлар:

XVIII аср биринчи ярмида Германия ва Австрия санъатида устувор бўлган услуб – Барокко

Германия санъати барокко услубининг Италия санъати барокко услубидан фарқи – Германия барокко услуби деталларининг майда ва совуқ кўринишдаглиги

XVIII аср иккинчи ярми Германия меъморлик санъатидаги устувор услуб –
Классицизм

Антон Рафаэль Менгс ижод қилган услуб – Классицизм

Режа:

- 1. XVIII асрда Германия ва Австрияда сиёсий-иқтисодий аҳвол.**
- 2. XVIII аср биринчи ярмида Германия ва Австрия меъморлик санъати.**
- 3. XVIII аср биринчи ярмида Германия ва Австрия санъатидаги ўзгаришлар. Антон Рафаэль Менгс ва Даниел Ходовецки ижоди.**

1-масала.

2-масала. Германия ва Австрия санъатидаги жонланиш дастлаб адабиёт ва мусиқада Лессинг, Гёте, Шиллер, Бах, Гендел каби ижодкорлар ижодида сезила бошланган бўлса, меъморлик ва тасвирий санъатдаги ўзгариш дастлаб Италия ҳамда Франция таъсирида юз берди. XVIII аср биринчи ярмида барокко, иккинчи ярмида эса классицизм услуби устувор бўлди. Германия санъатида барокко ўз кўриниш ва характери жиҳатидан Италия бароккосига ўхшаб кетса ҳам, лекин унга нисбатан деталларининг бирмунча майда ва совуқ кўриниши билан фарқланади. Барокко мавзуси кўпинча роккоко мотивлари билан аралашиб кетади. Бу хусусиятлар Вюрцбург саройи биноси ва ундаги интерьерлар (унга Ж. Б. Тьеполо суратлар чизган) бой декоратив безагида намоён бўлади. Дрездендаги йирик черков бинолари, Потсдамдаги Сан-Суси саройи ҳам ўзининг нозик бадий безатилиши билан эътиборни тортади. XVIII аср иккинчи ярмида классицизм Германия меъморлигида етакчи ўринга чиқа бошлади. Берлиндаги меъмор К.Лангганс яратган Бранденбург дарвозаси ўзининг жиддий кўриниши ва тантанаворлиги билан кейинчалик немис меъморлигининг ўзига хос услубий кўринишини белгилаб берди. Германия ва Австрия тасвирий санъатида XVIII аср биринчи ярмида асосан барокко таъсири кучли бўлди. Тьеполо ҳамда Бернининг ижодига тақлид қилиш сезилди. Реалистик жараённинг хусусиятлари портрет санъатида сезиларди. Рассом Бальтазар Деннер (1685-1749), Ян Купецкий (1667-1740) яратган портретларида шу зусусиятлар шаклланиб борди.

3-масала. XVIII аср иккинчи ярмидан бошлаб, Германия антик санъатни ўрганиш марказига айланди. Унинг асосий тарғиботчиси Иоган Иохим Винкелман (1717-1768) бўлди. Унинг "Қадимги санъат тарихи " (1764) антик санъатга бағишланган биринчи китоб бўлиб, янгича санъатшуносликка асос солди. У қадимги юнон санъати тараққиётининг асосий замини юнон шаҳар-давлатлар (полислар)даги ижтимоий шароит эканлигини кўрсатди. Винкелъман китоби ёш Гёте дунёқарашининг шаклланишига ҳам кучли таъсир қили. Шунингдек, у бошқа мамлакатларнинг классик эстетикасининг ривожланишида ҳам муҳим ўрин эгаллади. Немис рангтасвири ва графикасида ҳам олимнинг таъсири сезиларли бўлди. Натижада, XVIII аср иккинчи ярмида классицизм етакчи ўринни эгаллаб, шу услубда ишловчи катор йирик санъаткорлар етишиб чикди. Булар ичида Антон Рафаэл Менгс (1728-1779) ижоди алоҳида ўринни

эгаллади. У Европа санъатидаги машхур ва таъсирли рассомлардан бирига айланди. Менгс ўз ижодида антик санъатнинг идеал гўзаллик яратиш борасидаги канонларига содиқ қолгани холда, уни бойитишга ҳаракат қилди. Шаклнинг ифодали, жўшқин бўлишига алоҳида эътибор берди. Шу билан бирга, Менгс натурани ўрганиш зарурлигини унутмади. Бу унинг портретларидаги реалистик жиҳатни белгилайди. Немис санъатидаги реалистик йўналиш Даниел Ходовецки (1726-1809) ижодида тўлиқроқ ўзини намоён этади. Асли полшалик бўлган бу санъаткор англиялик рассом Хогарт таъсирида насихатгўйлик йўналишида қатор гравюра ва офортлар ишлади. Жамият ҳаётида содир бўлаётган камчиликларни танқид қилди. Унинг "Данцигга саёҳат" (1773) деб номланган альбом учун ишланган суратлари бевосита унинг ўз она юртига қилган сафари пайтида яратилган бўлиб, улар немис реалистик санъати тараққиётида муҳим ўрин эгаллади